

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

INVESTIGATION OF THE SCENE IN THE INVESTIGATION OF ILLEGAL HANDLING OF WEAPONS, AMMUNITION OR EXPLOSIVES

Отришко А.О., аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики

Донецький державний університет внутрішніх справ

У статті розглянуто засади і завдання огляду місця події, окреслено методичні рекомендації та алгоритми проведення огляду місця події із врахуванням особливостей незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. До завдань огляду місця події віднесено: 1) виявлення і вилучення речових доказів, знарядь і засобів вчинення злочину, а також предмету кримінально-протиправного посягання (зброя, бойові припаси, вибухові речовини, деталі вогнепальної зброї; ємності для зберігання і перевезення зброї; устаткування для ремонту і переробки зброї); 2) виявлення і фіксація слідів вчинення злочину (сліди застосування зброї, сліди ремонту і переробки зброї); 3) відтворення матеріальної обстановки у протоколі огляду місця події та взаєморозташування предметів відносно один одного.

Визначено, що тактика огляду залежить від обстановки на місці події та слідчої ситуації, яка склалась на момент огляду, а також в залежності від того, якою інформацією володіє слідчий та які обставини необхідно встановити у ході проведення цієї СРД.

Вивчено етапи огляду місця події, розглянуто особливості і значення підготовчого, робочого та заключного етапів огляду. Наголошено на необхідності проведення організаційно-підготовчих заходів до проведення огляду місця події, що сприяє збереженню цілісності слідової картини, залишенні на місці огляду учасників і очевидців злочину.

Розкрито сутність робочого етапу огляду місця події, який складається із загального та детального. Загальний огляд полягає у вивченні матеріальної обстановки та виявлення зброї, бойових припасів або вибухових речовин. При детальному (статистичному) огляді важливим є виявлення і дослідження усіх слідів кримінального правопорушення, фіксації їх розташування відносно інших предметів, опис положення виявленої зброї, бойових припасів або вибухових речовин, а також їх фотографування. На завершальній стадії усі результати огляду вносяться до протоколу, вилучаються сліди і речові докази.

Акцентовано увагу на необхідності залучення спеціалістів з різних галузей знань, зокрема балістики і вибухової техніки з метою надання допомоги слідчому при дослідженні зброї, бойових припасів або вибухових речовин.

Ключові слова: огляд місця події, межі огляду, об'єкти огляду, фіксація слідів, зброя, незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

The article examines the principles and tasks of the inspection of the scene of the incident, outlines methodological recommendations and algorithms for conducting the inspection of the scene of the incident, taking into account the peculiarities of illegal handling of weapons, ammunition or explosives. The tasks of the inspection of the scene include: 1) detection and recovery of physical evidence, tools and means of committing a crime, as well as the object of a criminal offense (weapons, ammunition, explosives, parts of firearms; containers for storing and transporting weapons; equipment for repair and processing of weapons); 2) detection and recording of traces of the commission of a crime (traces of the use of weapons, traces of repair and processing of weapons); 3) reproduction of the material situation in the report of the inspection of the scene of the incident and the mutual location of objects relative to each other.

It was determined that the tactics of the inspection depend on the situation at the scene of the incident and the investigative situation that developed at the time of the inspection, as well as depending on what information the investigator has and what circumstances need to be established during the conduct of this SRD.

The stages of inspection of the scene of the event were studied, the features and significance of the preparatory, working and final stages of the inspection were considered. It is emphasized the need to carry out organizational and preparatory measures before conducting an inspection of the scene of the incident, which contributes to the preservation of the integrity of the trace picture, leaving the participants and eyewitnesses of the crime at the scene of the inspection.

The essence of the working stage of the inspection of the scene of the event, which consists of general and detailed, is revealed. A general survey consists in studying the material situation and detecting weapons, ammunition or explosives. In a detailed (statistical) review, it is important to identify and investigate all traces of a criminal offense, fix their location relative to other objects, describe the location of discovered weapons, ammunition or explosives, as well as photograph them. At the final stage, all the results of the examination are entered into the protocol, traces and physical evidence are removed.

Attention is focused on the need to involve specialists from various fields of knowledge, in particular ballistics and explosive technology in order to assist the investigator in the investigation of weapons, ammunition or explosives.

Key words: inspection of the scene, inspection limits, objects of inspection, fixation of traces, weapons, illegal handling of weapons, ammunition or explosives.

Постановка проблеми. Огляд місця події проводиться на початку досудового розслідування у більшості кримінальних проваджень, а у деяких випадках і до внесення відомостей до ЄРДР (ст. 214 КПК України). Це пояснюється тим, що огляд місця події, як СРД, сприяє виявленню слідів кримінального правопорушення, фіксації доказів і закріпленню матеріальної обстановки на місці кримінального правопорушення, вилученню знарядь і засобів вчинення протиправних дій, а також предмету кримінально-протиправного посягання (в даному випадку такими предметами є зброя, бойові припаси, вибухові речовини тощо). Більшість науковців акцентують увагу на тому, що огляд місця події є найбільш інформативною СРД, у ході проведення якої є можливим отримати докази і встановити чимало обставин вчинення кримінального правопорушення.

Певною специфікою характеризується проведення огляду місця події при розслідуванні незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, що пояснюється необхідністю огляду зарядженої зброї або вибухонебезпечних предметів, а тому у ході проведення огляду місця події, слідчий та учасники СОГ мають володіти знаннями щодо поводження зі зброєю та іншими небезпечними предметами. З метою успішного проведення огляду місця події слідчий має здійснити комплекс заходів щодо підготовки до нього, а також упевнитись у безпеці усіх учасників. Враховуючи сказане, пропонуємо проаналізувати методичні рекомендації і алгоритми проведення огляду місця події із врахуванням специфіки вказаних злочинів, а також розглянути тактику проведення огляду місця події при розслідуванні

незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні засади та тактичні прийоми огляду місця події досліджувались у наукових працях В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, А. Ф. Волобуєва, В. А. Журавля, В. О. Коновалової, В. П. Коржа, Г. А. Матусевича, М. В. Салтевського, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітька, А. П. Шеремета та ін. Специфіка проведення огляду місця події при розслідуванні незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами розглянута Д. В. Андрєєвим, К. Л. Бугайчуком, С. С. Вітвіцьким, О. О. Волобуєвою, А. О. Волобовим, І. В. Горою, В. В. Кікінчуком, В. А. Колесником, В. О. Малярвою, Т. П. Матюшковою, Р. В. Мовчаном, К. О. Чаплинським, М. Г. Щербаковським.

Виклад основного матеріалу. Огляд місця події у кримінальних провадженнях щодо незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами – це СРД, яка має на меті дослідження матеріальної обстановки шляхом безпосереднього особистого її сприйняття слідчим та іншими учасниками огляду для виявлення, фіксації і вилучення зброї, її частин, обладнання для виготовлення (переробки) зброї, пристосувань для її транспортування або зберігання, слідів зброї, злочинця та інших речових доказів, з'ясування механізму події та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження [9, с. 112]. Одним із завдань проведення огляду у ході розслідування злочинів вказаної категорії є виявлення і вилучення зброї, бойових припасів або вибухових речовин, а також слідів її зберігання, ремонту, переробки, застосування тощо.

Науковці виділяють спеціальні завдання огляду місця події при розслідуванні незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, які включають виявлення та фіксацію:

- 1) зброї або її складових;
- 2) слідів застосування зброї: стріляних куль, стріляних гільз, інших частин патрона, основних та додаткових слідів пострілу, частин вибухового пристрою, який розірвався, слідів вибуху;
- 3) обладнання для виготовлення (переробки) зброї, пристосувань для її транспортування або зберігання;
- 4) слідів зброї або її частин, їх виготовлення, викрадення, збуту, перероблення, транспортування, зберігання [9, с. 111–112].

На нашу думку, до завдань огляду місця події у ході розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами слід віднести:

- 1) виявлення і вилучення речових доказів, знарядь і засобів вчинення злочину, а також предмету кримінально-протиправного посягання (зброя, бойові припаси, вибухові речовини, деталі вогнепальної зброї; ємкості для зберігання і перевезення зброї; устаткування для ремонту і переробки зброї);
- 2) виявлення і фіксація слідів вчинення злочину (сліди застосування зброї, сліди ремонту і переробки зброї);
- 3) відтворення матеріальної обстановки у протоколі огляду місця події та взаєморозташування предметів відносно один одного.

При проведенні огляду місця події слідчий керується як положенням КПК України, так і криміналістичними рекомендаціями і правилами проведення цієї СРД. Слід зазначити, що завданням огляду є виявлення, збереження і фіксація слідів кримінального правопорушення та іншої інформації, що має доказове значення, а тому матеріальна обстановка на місці вчинення кримінального правопорушення повинна бути повністю відтворена у протоколі огляду та за допомогою фото-, відеофіксації.

У ході огляду слідчий може самостійно сформулювати вірогідні тактичні висновки, які є оптимальними для наявної слідчої ситуації. Відтворення моделі події криміналь-

ного правопорушення ґрунтується на комплексному аналізі отриманої інформації, на підставі якої слідчий може прийняти одне з тактичних рішень щодо проведення СРД, що є характерними для обставин досудового розслідування [2, с. 160]. Досліджувана на місці події матеріальна обстановка сприймається і аналізується слідчим, після чого він робить висновки щодо вчиненого кримінального правопорушення. Таким чином, перші слідчі ситуації і версії формуються вже під час огляду місця події за результатами вивчення виявлених доказів і слідів.

Науковці В. В. Кікінчук, К. Л. Бугайчук, В. О. Малярвова, Т. П. Матюшкова загальним тактичним завданням огляду називають виявлення фактичних даних, за якими, в сукупності з іншими даними кримінального провадження можна встановити механізм кримінального правопорушення у всіх деталях, тобто, відповісти на питання, що сталося на цьому місці. Загальні тактичні завдання огляду розбиваються на ряд окремих завдань: вивчення і фіксація обстановки місця події; встановлення характеру дій злочинця на навколишнє середовище; виявлення, фіксація і вилучення слідів кримінального правопорушення і особи, яка його вчинила, викриття цієї особи і мотивів кримінального правопорушення; отримання необхідних даних для планування і проведення СРД і НСРД [7, с. 7]. Тактика огляду залежить від обстановки на місці події та слідчої ситуації, яка складалась на момент огляду, а також в залежності від того, якою інформацією володіє слідчий та які обставини необхідно встановити у ході проведення цієї СРД.

Прибуваючи на місце події слідчий оцінює загальну обстановку та обирає найбільш ефективний спосіб огляду, визначає межі його проведення (якщо ця СРД здійснюється на відкритих ділянках місцевості), встановлює об'єкти, що підлягають огляду та виявляє місця концентрації слідів і фіксує їх.

Межі огляду повинні охоплювати місце, де відбулася кримінально-протиправна подія, виявлено сліди кримінального правопорушення або інші речові докази та предмети, що мають значення для кримінального провадження; приміщення або ділянку місцевості, де відбувалася підготовка до вчинення кримінального правопорушення; шляхи підходу злочинця до місця події і шляхи його відходу; місце, де відбувалося приховання злочинної діяльності; інші помешкання і ділянки місцевості, де можуть знаходитися предмети, що мають відношення до розслідування [4, с. 258]. Слід зауважити, що визначення меж місця події є початком для здійснення загального огляду концентричним методом, коли огляд ведеться по спіралі від периферії до центра місця події, під яким, зазвичай, розуміється найважливіший об'єкт (об'єкти озброєння, їхні елементи) або умовне місце (місце виготовлення, зберігання (схованки), концентрації інших (суміжних) слідів кримінального правопорушення). Огляд приміщень, огороженої ділянки місцевості та інших «складних» територій здійснюється фронтальним методом, який є лінійним методом огляду площ від одного з кордонів, узятим за вихідний, до іншого. Якщо ситуація вимагає розширення меж огляду місця події, то доцільно використовувати ексцентричний метод дослідження або суцільний спосіб із використанням зазначених методів [1, с. 166]. При огляді великих ділянок місцевості та необхідності відшукування слідів застосування зброї, або її частин, боєприпасів або інших слідів протиправних дій, слід використовувати фронтальний або секторний методи огляду. На нашу думку, найбільш ефективним є комбінований метод, який використовується слідчим в залежності від слідчої ситуації, яка склалась на момент огляду та особливостей обстановки на місці події.

М. Г. Щербаковський та Д. В. Андрєєв за результатами вивчення та узагальнення кримінальних проваджень встановили, що слідчому огляду підлягали місця:

- 1) виявлення зброї – приміщення, схованки на місцевості, транспорт та ін. (69% респондентів);

2) затримання особи під час передачі (продажу) або вимагання зброї (10%);

3) вчинення крадіжки зброї або місця її зберігання (8%);

4) проживання підозрюваного – з метою виявлення зброї, її частин, засобів пакування, транспортування тощо (6%);

5) перебування злочинця, який утік з місця події, куди відніс зброю, залишив транспортний засіб, використаний при вчиненні злочину або для транспортування зброї (5%);

6) виготовлена, перероблена, розібрана, зібрана зброя, видалені номери або знищувались матеріальні сліди злочинів (2%) [9, с. 110].

Результати опитування слідчих та оперативних працівників підрозділів НП України щодо розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 263, 263-1 КПК України свідчать про те, що огляду підлягають наступні місця:

1) незаконного зберігання зброї (квартири, будинки, гаражі, прибудинкові споруди, транспортні засоби) – 73,9%;

2) збуту (транспортні засоби, громадські місця, поштові відділення) – 21,7%;

3) виготовлення, ремонту і переробки (квартири, будинки, гаражі, прибудинкові споруди, підвали, підсобні приміщення підприємств) – 34,1%;

4) виявлення зброї, бойових припасів або вибухових речовин (відкриті ділянки місцевості, лісосмуги, парки, сквери, транспортні засоби, громадські місця) – 67,3%.

Під час огляду місця події оглядають усі об'єкти, які можуть мати відношення до кримінального правопорушення, залежно від конкретної слідчої ситуації, за внутрішнім переконанням слідчого. Тому інформативність огляду є набагато вищою, ніж, наприклад, обшуку чи слідчого експерименту [4, с. 250]. В цьому випадку важливо розуміти, які предмети підлягають детальному опису і вилученню. Об'єктами детального вивчення при огляді місця події у кримінальних провадженнях про незаконне заволодіння вогнепальною зброєю повинні стати:

1) місце зберігання вогнепальної зброї, якою незаконно заволоділи;

2) зброя, яка залишилася, особливо якщо її положення змінене;

3) частини, які залишилися від викраденої зброї, пакування, приналежності;

4) наявні в сховищі документи на зброю [8, с. 592–593].

Вважаємо, що при проведенні огляду місця події у кримінальних провадженнях щодо незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами слід роботи детального опис таких предметів:

1) бойова вогнепальна зброя (автомати, пістолети, кулемети, револьвери тощо);

2) спортивна зброя;

3) нарізна зброя (карабіни, шнурцери, гладкоствольні та нарізні рушниця (обріз), комбіновані рушниця та ін.);

4) бойові припаси (гранати, патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів військового зразку);

5) вибухові речовини;

6) холодна зброя (кинджали, фінські ножі, кастети та ін.);

7) деталі вогнепальної зброї;

8) ємності для зберігання і перевезення зброї (бокси, ящики, валізи, чохли, сейфи);

9) устаткування для ремонту і переробки зброї;

10) документи щодо відстрілу зброї, її придбання або дозвіл на право володіння і зберігання зброї;

11) сліди щодо застосування зброї, її ремонту або переробки.

Безпосередній огляд зброї має особливості, що відпрацьовані багаторічною практикою. При огляді зброї слід мати на увазі, що вона може бути заряджена і перебувати на бойовому взводі [9, с. 114]. А тому, перед проведенням огляду необхідно здійснити заходи щодо безпеки його

учасників. Враховуючи, що виявлення факту незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами передбачає огляд зарядженої зброї, бойових припасів або вибухонебезпечних предметів, учасники СОГ перед проведенням огляду мають впевнитися у безпечності проведення цієї СРД, а за необхідності залучити вибухотехніків. Щодо цього В. А. Колесник та І. В. Гора зазначають, що вогнепальна зброя являє собою джерело підвищеної небезпеки і неправильне поводження з нею на місці її виявлення може бути причиною нещасного випадку. Коли на місці події виявлено вогнепальну зброю, бойові припаси або вибухові речовини, то передусім слід оглянути саму зброю або інші предмети, переконатися в неможливості здійснення довільного пострілу і тільки після цього можна вирішувати питання щодо меж та порядку огляду, переходити до огляду всього місця події [2, с. 161].

Фіксація зброї починається з її описування в протоколі та фотографування на тому місці і в тому положенні, в якому її було виявлено, тобто на статистичній стадії огляду. В протоколі обов'язково фіксують номер зброї або окремо вказують на його відсутність чи сліди знищення, вказують також на наявність всіх деталей зброї або відсутність деяких з них. На статичній стадії огляду значну увагу, крім описання зовнішніх ознак та особливостей зброї, потрібно приділяти виявленню слідів як на самій зброї, так і на поверхнях навколишніх предметів [2, с. 161–162]. До протоколу вноситься інформація, отримана слідчим в результаті дослідження зброї на місці події. Проте, у протоколі не можуть фіксуватись припущення щодо виду зброї, її властивостей та приналежності. Протокол огляду місця події має бути об'єктивним і містити тільки ту інформацію, яка була виявлена на місці події, а саме: сліди, речові докази та інші об'єктивні дані. Установлення виду зброї та її характеристик входить до компетенції судової експертизи.

Найбільш важливими характеристиками стану вогнепальної зброї на момент її виявлення є функціональне положення частин затвора (переднє крайнє, заднє крайнє, проміжнє), курка (спушений, зведений, перебуває у проміжному положенні); для окремих зразків зброї фіксують положення курка на запобіжному зводі, положення перемикача режиму вогню. Слідчий має вжити заходів стосовно того, щоб у процесі розряджання було обов'язково зафіксовано наявність магазину у зброї, наявність у магазині невикористаних патронів та порядок їх розташування, наявність патрона чи стріляної гільзи у патроннику. Зброю й магазин пакують окремо. Фахівці в галузі судової балістичної експертизи звертають увагу на те, що з метою збереження наявних слідів від частин зброї на гільзі чи патроні потрібно відмовитися від розряджання зброї на місці події, а для її безпечного транспортування до місця дослідження спеціалістом використати міцні прокладки, які розташовують між переднім зрізом затвора та заднім зрізом каналу ствола [2, с. 161–162]. Тому, усі виявлені сліди мають бути зафіксовані, а зброя вилучена таким чином, щоб уникнути знищення видимих слідів, залишених на її частинах з метою їх подальшого дослідження експертами у ході судової експертизи.

У кримінальних провадженнях про незаконне заволодіння вогнепальною зброєю і боєприпасами під час проведення огляду місця події встановлюються такі дані: а) родові ознаки об'єктів незаконного заволодіння (тип і модель об'єкта, виробник і ін.); б) індивідуальні ознаки об'єкта (зброї і її деталей номер і інші ідентифікаційні знаки); в) характер пакування й засобів запобігання від впливу зовнішнього середовища або необережного поводження з таким об'єктом; г) комплектність (ця обставина істотна при огляді деяких видів боєприпасів і вогнепальної зброї); г) характеристика комплектичних деталей, до якого виду зброї вони призначені, їх стан і придатність для

використання; чи є ознаки їх використання; д) наявність на об'єктах, які оглядаються, ознак місця, у якому вони зберігалися (наявність на цих об'єктах властивостей, які могли б відобразитися на місцях їх зберігання); е) чи є на об'єктах сліди переробки, пристосування для позаштатного використання й ін. [8, с. 595–596].

Також, при описі вогнепальної зброї в протоколі огляду місця події фіксується:

- 1) місце виявлення вогнепальної зброї та її положення по відношенню до, як мінімум, двох нерухомих точок (об'єктів);
- 2) на якому боці вона лежить;
- 3) яке розташування осі ствола;
- 4) вид зброї (пістолет, автомат, гвинтівка тощо), її система, модель, калібр;
- 5) видимі зовнішні дефекти (вм'ятини, тріщини, погнутості і т. п.), за наявності;
- 6) ознаки ремонту зброї;
- 7) сліди папілярних візерунків, крові, волосся, кіптяви, інших речовин на поверхні зброї, їхня локалізація;
- 8) положення затвора (крайне задне положення, крайнє переднє положення, середнє положення, затвор заклинило);
- 9) положення курка (спущений, на бойовому або запобіжному взводі);
- 10) положення запобіжника (вогнє, запобігання);
- 11) маркувальні позначення (найменування, заводський порядковий номер, рік випуску, заводські або фірмові знаки заводу виробника, а також позначення не заводського виробництва (ініціали власника, гравіювання), які знаходяться на частинах зброї ззовні (зброю не розбирається) тощо);
- 12) наявність (відсутність) патрону або гільзи в патроннику (у револьверу – в камері барабану навпроти ствола), кількість патронів, що залишились в магазині, їх маркувальні позначення;
- 13) наявність магазину в рукоятці зброї;
- 14) наявність (відсутність) патронів в магазині (за наявності останніх вказується їх кількість, маркувальні позначення, а також ознаки осічок на патронах);
- 15) кількість і напрям нарізів у каналі ствола;
- 16) стан стінок каналу ствола (наявність мастила, іржі, порохового нагару, незгорілих або напівзгорілих порошків, сторонніх часток тощо, їх інтенсивність);
- 17) наявність або відсутність запаху згорілого пороху, що матиме значення для встановлення давності пострілу;
- 18) додаткові способи фіксації зброї (фотозйомка та відеозапис, складання планів та схем);
- 19) спосіб пакування зброї [8, с. 610–611].

Важливим при огляді зброї є виявлення та вилучення слідів папілярних візерунків, крові, волосся, кіптяви, інших речовин на поверхні зброї з метою їх подальшого направлення на експертизу, що може надати інформацію про особу злочинця або механізм вчинення кримінального правопорушення. В. А. Колесник та І. В. Гора з цього приводу зазначають, що пунктуальний опис у протоколі обстановки місця події, фактів виявлення та вилучення слідів та інших речових доказів сприяє точному відображенню окремих предметів, пошкоджень, слідів та їх правильної оцінки [2, с. 161]. Усі докази, виявлені на місці події мають бути вивчені та зафіксовані слідчим, а сліди і предмети, що мають значення для розслідування – вилучені та направлені на судову експертизу.

Криміналісти поділяють огляд місця події на три етапи: підготовчий, робочий та заключний етап. Проведенню цієї СРД передують організаційно-підготовчі заходи, які сприяють збереженню цілісності слідової картини і фіксації показань очевидців. Підготовка до проведення огляду передбачає такі заходи:

- 1) прибуття на місце події інспекторів патрульної поліції, дільничних офіцерів поліції, поліцейських офіцерів громади;

- 2) припинення протиправних дій і залишення на місці огляду учасників і очевидців кримінального правопорушення;

- 3) охорона місця події і недопущення сторонніх осіб;

- 4) забезпечення своєчасності прибуття слідчого або СОГ і проведення огляду, а також, при необхідності залучення спеціаліста або експерта;

- 5) підготовка необхідних технічних засобів для фіксації огляду та вилучення слідів і речових доказів;

- 6) підшукування понять.

Акцентуємо увагу на своєчасності проведення огляду місця події, що сприяє виявленню слідів і вилученню речових доказів без будь-яких змін або пошкоджень. Для цього після отримання повідомлення про вчинення злочину на місце направляється наряд патрульної поліції або дільничний офіцер поліції з метою припинення протиправних дій і охорони місця події, а потім СОГ або слідчий для безпосереднього проведення огляду.

В. Д. Берназ та М. В. Салтєвський робочий етап поділяють на загальний та детальний. При загальній стадії огляду слідчий обходить місце події, в ході чого знайомиться з навколишньою обстановкою. Під час детального огляду здійснюється фіксація в протоколі результатів огляду. До прийомів фіксації огляду місця події належать: протоколювання; фотографування, кінозйомка, відео-запис, звукозапис; копіювання та моделювання; вимірювання, складання планів і схем; вилучення предмета разом із слідами. Виконується детальна фотозйомка слідів та об'єктів; вилучення матеріальних джерел (слідів) та їх пакування У ході загальної та детальної стадії огляду слідчий робить робочі помітки, а після закінчення огляду складає у повному обсязі протокол огляду [3, с. 156].

Основне завдання детального огляду полягає у виявленні та фіксації слідів кримінального правопорушення, кожен з яких повинен бути відображений у протоколі огляду. Дана стадія огляду передбачає послідовне і всебічне дослідження обставин події, виявлення та огляд всіх предметів і слідів, що можуть мати відношення до розслідуваної події, з використанням усього арсеналу криміналістичних засобів, методів і прийомів [6, с. 139]. С. С. Вітвіцький, О. О. Волобуєва, А. О. Волобуєв зауважують, що детальний огляд місця події, як правило, пов'язаний з оглядом об'єктів озброєння. Це один із відповідальних етапів огляду, адже ускладнений тим, що виявлені об'єкти все ще є реальним джерелом небезпеки. Фіксацію об'єктів починають із їхнього фотографування. У ході огляду зброї визначають її калібр, систему, модель, зразок. Встановлюють, чи заряджено зброю, чи зведений курок (ударник, затвор), ударно-спусковий механізм на запобіжнику. Звертають увагу на її конструкцію і зовнішній стан механізмів. Вимірюють довжину, висоту (пістолетів і револьверів), діаметр каналу ствола та патронника. Особливе значення мають заводські маркування, позначення і клейма. На нарізну зброю зазвичай наносять: державні збройові знаки – емблеми країни-виробника; емблеми фірми-виробника; емблеми заводу-виробника; тексти різного змісту – найменування фірми або заводу-виробника, країни, у якій виготовлено зброю, її номер і рік випуску, калібр. Необхідно мати на увазі, що зміна положення зброї здійснюється з моменту встановлення запобіжника в крайнє верхнє положення, від'єднання магазину, вилучення патронів, перевірки патрона в патроннику, наявності характерного порохового запаху з каналу ствола. Ці дії проводять такий об'єкт у стан, який унеможливило випадковий постріл чи його застосування за цільовим призначенням [1, с. 166–167].

Також, у ході розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами науковці виділяють статичну та динамічну стадії. Під час статичної стадії огляду слідчому необхідно зафіксувати місце виявлення вогнепальної зброї (виміряти з точністю

до 1 сантиметру відстань відносно точок, обраних у якості постійних орієнтирів, та інших довколишніх предметів), вказати, на якому боці вона лежить (направлена вниз (до ґрунту) або вверх рукоятка затвору (в гвинтівках та автоматах) або вікно кожуху-затвору (в пістолетах), у який бік направлений ствол, здійснити оглядову та вузлову фотозйомку так, щоб окрім самої зброї в кадр потрапили найближчі предмети навколишньої обстановки. Після огляду на місці виявлення, фіксації розташування зброї на схемі, в протоколі, фотографування місця події, зброя може бути взята в руки для детального огляду. Під час динамічної стадії здійснюється безпосередній огляд виявленої зброї, а також детальна фотозйомка кожного її екземпляра. На детальних фотознімках має бути видно положення окремих частин і деталей зброї – затвора, курка, запобіжника тощо [8, с. 599].

Таким чином, при детальному (статистичному) огляді важливим є виявлення і дослідження усіх слідів кримінального правопорушення, фіксації їх розташування відносно інших предметів, опис положення виявленої зброї, бойових припасів або вибухових речовин, а також їх фотографування. У ході динамічного огляду усі предмети оглядаються, до протоколу вносяться їх характеристики та ознаки, вивчаються сліди, які залишені на зброї.

На завершальній стадії усі результати огляду вносяться до протоколу, вилучаються сліди і речові докази. Протокол та упакування вилучених предметів підписуються понятими і слідчим, а усі додатки (схеми, креслення, фототаблиці) додаються до протоколу. М. Г. Щербаківський та Д. В. Андреев зазначають, що на цій стадії підбиваються підсумки з точки зору повноти та якості проведення огляду, комплексно оцінюються всі отримані фактичні дані для з'ясування характеру події, висування слідчих версій про злочинця і для організації подальшого розслідування. На даному етапі огляду складаються протокол огляду місця події, необхідні креслення, схеми, фототаблиці, підбирається упаковка та вилучаються об'єкти. Одиночні екземпляри зброї слід упаковувати в щільний папір, краї якого заклеїти, опечатати та зробити на поверхні пояснювальний запис щодо місця та дати виявлення зброї, її марки та моделі, заводського порядкового номера тощо та проставити підписи слідчого, понятими і спеціаліста. Якщо в ході огляду на поверхні зброї виявлено сліди папілярних узорів, то її потрібно упаковувати в картонний або дерев'яний ящик, закріпивши так, щоб не пошкодити ці сліди. У випадках, коли виявлено значну кількість екземплярів вогнепальної зброї її слід упаковувати окремо одна від одної [9, с. 116].

За результатами проведення огляду місця події складається протокол, який має бути оформлений у відповідності до КПК України та підписаний учасниками огляду. Усі вилучені під час огляду сліди і предмети також мають бути упаковані та оформлені у відповідності до ст. 237 КПК України.

Проведення огляду місця події при розслідуванні незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами вимагає або наявності у слідчого знань в галузі балістики або потребує залучення спеціаліста з метою виявлення і фіксації слідів злочину. Не можемо не погодитись з В. А. Колесником та І. В. Горою про те, що саме спеціаліст за вилученими слідами отримує більше інформації, ніж слідчий чи оперативний працівник. Спеціаліст за слідами та речовими доказами може вирішувати важливі для подальшого розслідування питання щодо придатності того чи іншого сліду для ідентифікації, ідентифікаційного періоду сліду, встановлення механізму слідоутворення, а також які сліди залишені потерпілим або учасниками події, а які правопорушником [2, с. 161].

У разі проведення огляду у місці, де зброя, бойові припаси чи вибухівка незаконно зберігалися, тактика є загальною з певними особливостями, як-от обов'язково залучається працівник вибухотехнічного підрозділу та кінولوґія

службовим собакою. Вони щонайперше вживають заходів для пошуку вибухівки. До їх прибуття огляд місця події не проводиться. До обов'язків працівника вибухотехнічного підрозділу входить огляд вилучених боєприпасів, вибухових матеріалів, пристроїв, речовин з метою визначення категорії небезпечності та надання рекомендацій стосовно подальшого поводження з ними [5, с. 179]. У випадках виявлення вибухонебезпечних предметів залучення спеціалістів-вибухотехніків є обов'язковим і забезпечує допомогу слідчому у дослідженні вказаних предметів, фіксації характеристик таких предметів, слідової картини, їх правильного вилучення та подальшому знищенню.

Незважаючи на те, що вибухонебезпечні предмети, які виявлені на місці події, мають статус речових доказів, на практиці вони або знищуються припустимими способами на місці, або вивозяться вибухотехніками за межі житлових і промислових зон для наступного їх знищення, оскільки безпека людей при проведенні огляду є більш пріоритетним завданням, аніж повноцінний збір речових доказів. По можливості, якщо спеціаліст-вибухотехнік вважає це припустимим – перед знищенням пристрою його доцільно оглянути спеціалісту-криміналісту на предмет виявлення традиційних криміналістичних слідів, описати їх у протоколі огляду та сфотографувати [6, с. 137]. Зазначимо, що у ході огляду місця події слідчому та учасникам СОГ необхідно керуватись як загальними правилами проведення огляду та фіксації виявлених слідів, так і окремими рекомендаціями щодо правильного опису і фотофіксації зброї, бойових припасів та вибухових речовин, а також вилучення і фіксації слідів, залишених на місці події.

Висновки. Тактика огляду залежить від обстановки на місці події та слідчої ситуації, яка склалась на момент огляду, а також в залежності від того, якою інформацією володіє слідчий та які обставини необхідно встановити у ході проведення цієї СРД. Після прибуття на місце події слідчим встановлюються межі та об'єкти огляду. При проведенні огляду місця події у кримінальних провадженнях щодо незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами слід робити детальний опис таких предметів:

- 1) бойова вогнепальна зброя (автомати, пістолети, кулемети, револьвери тощо);
- 2) спортивна зброя;
- 3) нарізна зброя (карабіни, шнурцери, гладкоствольні та мисливські рушниця (обріз), комбіновані рушниця та ін.);
- 4) бойові припаси (гранати, патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів військового зразку);
- 5) вибухові речовини;
- 6) холодна зброя (кинжалі, фінські ножі, кастети та ін.);
- 7) деталі вогнепальної зброї;
- 8) ємності для зберігання і перевезення зброї (бокси, ящики, валізи, чохла, сейфи);
- 9) устаткування для ремонту і переробки зброї;
- 10) документи щодо відстрілу зброї, її придбання або дозволів на право володіння і зберігання зброї;
- 11) сліди щодо застосування зброї, її ремонту або переробки.

В залежності від характеру місцевості на якій проводиться огляд місця події, слідчий обирає метод огляду, який дозволить ефективно виявити і дослідити сліди злочину. При огляді великих ділянок місцевості та необхідності відшукування слідів застосування зброї, або її частин, боєприпасів або інших слідів протиправних дій, слід використовувати фронтальний або секторний методи огляду. При розслідуванні незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, найбільш ефективним є комбінований метод, який використовується слідчим в залежності від слідчої ситуації, яка склалась на момент огляду та особливостей обстановки на місці події.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвіцький С. С., Волобуєва О. О., Волобоев А. О. Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2021. 308 с.
2. Колесник В.А., Гора І.В. Криміналістика в протидії незаконному використанню вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та обігу наркотиків : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 400 с.
3. Криміналістика : навч. пос. / В.Д. Берназ, М.В. Салтевський. Одеса : ОДУВС, 2010. 460 с.
4. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К. О. Чаплинський та ін. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : ДДУВС ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
5. Методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк, О. В. Захарова та ін. ; за заг. ред. С. В. Пряхіна. 2-ге вид., перероб. та допов. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 312 с.
6. Мовчан Р. В. Розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2023. 247 с.
7. Процесуальний порядок та тактичні особливості здійснення слідчих (розшукових) дій: науково-методичні рекомендації / В. В. Кікінчук. Харків: ХНУВС. 2018. 101 с. URL:http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3308/Protsesualnyi%20poriadok%20ta%20praktychni%20osoblyvosti%20zdiisnennia%20slidchykh_rozshukovykh_dii_naukovometodychni%20rekomendatsii_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 23.07.2024).
8. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів : навч. практ. посіб. / за заг. ред. В. М. Комарницького. Северодонецьк : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2019. 800 с.
9. Щербаківський М. Г., Андреев Д. В. Розслідування незаконного обігу зброї : монографія. Харків, 2021. 192 с.